

SPINOZA KRING SOEST

Vierde bijeenkomst Ethicaleesgroep

Kees Schuyt

19 maart 2015

Vierde boek "De menselijke knechtschap of de macht van de aandoeningen."

Vormt boek III het hart van de Ethica, boek IV is het sleutelboek.

Hier is de echte Ethica aan het woord. Het omschrijft volledig de filosofie van Spinoza. Het draait hier om de tweede kennissoort, n.l. de Rede.

Kees Schuyt stelt ons de vraag hoe we het boek zouden willen noemen. Als je n.l. de juiste titel te pakken hebt, heb je de kern van het boek te pakken.

Slavernij? Nee dat is teveel een koloniaal begrip.

Verslaving? Dat omvat begeerten, die niet te beheersen zijn, de zgn. blinde begeerten. Maar niet alle aandoeningen zijn blind, dus dat dekt de lading ook niet.

Spinoza noemt het zelf de knechtschap, maar dat is echt een 17e-eeuws begrip, want in zijn tijd had je heren en knechten, waarbij de knecht onderworpen was aan zijn meester.

Hij heeft het in de titel ook over de macht van de aandoeningen, maar eigenlijk zou machteloosheid beter op zijn plaats zijn.

We zijn het er dan ook over eens, dat machteloosheid de beste omschrijving is.

In boek III worden de aandoeningen geanalyseerd, in boek IV gaat het over wat wel en niet goed is en durft Spinoza daar zijn oordeel over te geven.

Boek III omschrijft de eerste kennissoort, de verbeelding. De aandoeningen komen op ons af en wij maken er op een primitieve manier een voorstelling van.

Boek IV gaat over de tweede kennissoort, de rede. De rede kan ons helpen bij het verwerken van de aandoeningen. Hoe kun je goed leven. Dat is het hart van de filosofie.

Bene agere et laetari. Goed handelen/leven en blij zijn. Dat is ook de laatste zin van boek IV.

Gonny Pasman - Sackers
Joh. Poststraat 59 3762 VL Soest
tlf: 06-44876223
e-mail: info@spinozakringsoest.nl

SPINOZA KRING SOEST

We zullen bij het lezen van boek V merken dat het daar over de derde kennissoort gaat, de hoogste trap naar geluk.

We gaan chronologisch door boek IV heen.

In de voorrede lezen we voor het eerst iets over goed, (toename van zelfbehoud) en kwaad, (de belemmering daarvan).

Stelling 1 - 18 zijn heel belangrijk. Hierin worden de krachtverhoudingen tussen de affecten beschreven.

In de stellingen 19 - 37 draait het om de conatus en de betekenis van de samenleving. Niets is nuttiger voor de mens dan de mens zelf.

In stelling 20, die Kees Schuyt zelf de mooiste stelling vindt, zegt Spinoza dat hoe meer iemand er naar streeft en in staat is zijn eigen belangen te behartigen, hoe deugdzaam hij is. Als je iets doet dat slaagt, slaag je ook beter in het vervolg hierop. Kees Schuyt declameert hierbij de eerste regel van een gedicht: "*Uit doen put men uit doen zijn kracht*".

In stelling 37 wordt uitgelegd, dat als het dienen van het eigen belang niet lukt, de staat het beschermen van de veiligheid in de samenleving mag/moet overnemen. Zijn pleidooi hiervoor staat in het midden van blz 238. Hieruit blijkt duidelijk dat Spinoza geen determinist is, zoals vaak wordt beweerd. Spinoza pleit ook voor een democratie, want "de gemeenschap komt er altijd wel uit". Dit i.t.t. Hobbes, die vindt dat in een dergelijk geval een absolute monarch nodig is. Dit roept de vraag op of Spinoza, die gelooft in vermeerdering van handelsvermogen dan ook niet als eindpunt hierin de dictator heeft. Een dictator zou zich dan kunnen beroepen op Spinoza. Maar dat is toch niet het geval, want Spinoza is tegen onderdrukking. Hij is juist voor "De vrije mens in de vrije samenleving".

Toch hoeft een dictator niet altijd slecht te zijn. Kees Schuyt geeft als voorbeeld de Maleise dictator, die een verlicht despoot was en veel gedaan heeft voor de welvaart, wat onder een democratie nooit gelukt zou zijn.

Stelling 38 - 58 bevatten vermaningen om te komen tot de ware/ideale levenswijze. In boek III benoemt Spinoza die en in dit boek geeft hij aan of ze goed of slecht zijn.

Stelling 38 en 39 draait het duidelijk om de psychosomatiek. De geest moet zorgen voor een goed functionerend lichaam. De mens is 'part of nature', waarbij blijdschap een lichamelijke uiting is.

SPINOZA KRING SOEST

Stelling 59 - 66 gaat over de rede en de vrijheid. Het is een herhaling van hoe te leven volgens de rede.

In de stellingen 67 - 73 komt voor het eerst het begrip vrijheid naar voren. Het omvat niet de vrije wil, maar de vrije mens.

Een aandoening is een onderdeel van de natuur, waar men zich niet helemaal aan kan onttrekken, maar door een goede kennisverwerving kan men de gevolgen wel temperen. Dus bevrijding van de machteloosheid door geestkracht.

Spinoza heeft het op een gegeven moment over het fatum. Dit begrip komt van Machiavelli. Machiavelli heeft een grote invloed op Spinoza gehad en zijn bibliotheek in Rijnsburg bevatten ook alle boeken van Machiavelli.

Ook blijkt uit boek IV dat het stoïcisme Spinoza niet vreemd is, wat naar voren komt in zijn redenering: "We kunnen er niets aan doen waar we worden geboren, maar we kunnen wel een manier vinden om daarmee om te gaan".

Kees Schuyt geeft daarvan een sprekend voorbeeld.

Je kunt als Rotterdammer tot de hooligans van het volkse Feyenoord behoren of tot het nette Sparta.

Een uitzondering op Spinoza's stoïcisme is zijn visie op suïcide, dat volgens hem dwars tegen de conatus ingaat.

Toch is suïcide met de conatus te verenigen volgens Kees Schuyt. Hij geeft als voorbeeld de Holocaust. Mensen die daar gemarteld werden om geheimen en hun kameraden te verraden, vonden het beschermen van hun vrienden een hoger goed dan hun eigen leven en kozen voor zelfmoord. Ook dat is een vorm van conatus.

Zo komen we automatisch op de euthanasie. We vragen ons af hoe Spinoza daar over gedacht zou hebben.

Kees Schuyt weet daar een passend antwoord op. In de 17e eeuw werden de mensen niet ouder dan 40 - 50 jaar. Daardoor waren ze al overleden, voordat zij met de ziektes werden geconfronteerd, waar wij in deze tijd mee te kampen hebben. Het lijden dat wij nu kennen en dat leidt tot de vraag naar euthanasie, was toen niet aan de orde.

Wat sommigen frappeerde is dat in stelling 68 opeens Adam en Eva naar voren komen. Dat verwachten we hier in de Ethica niet.

*Gonny Pasman - Sackers
Joh. Poststraat 59 3762 VL Soest
tlf: 06-44876223
e-mail: info@spinozakringsoest.nl*

SPINOZA KRING SOEST

Kees Schuyt legt uit dat Spinoza hiermee wil illustreren dat een vrij geboren mens geen goed en kwaad kent, dus zich in de toestand van het paradijs vóór de zondeval bevindt. En dat de onvermijdelijke kennismaking van goed en kwaad in het leven gelijk staat aan het eten van de vruchten van de boom der kennis.

Kees wijst hierbij op het boek van Herman Berger: *De Ethica van Spinoza*, waarin Berger bij elke stelling een commentaar c.q. uitleg geeft en leest de betreffende passage bij deze stelling voor.

Een aantal van ons waren getroffen door stelling 67: *De vrije mens denkt aan niets minder dan de dood; zijn wijsheid bestaat niet in bepeinzing van de dood, maar van het leven.*

Waarom zou een filosoof niet over de dood mogen denken? Vele filosofen voor en na Spinoza hebben hier hele verhandelingen over geschreven.

"Maar hier komt de mystieke Spinoza naar voren", zegt Kees. "Hij bepeinst het leven". Het is ook de eerste stelling van het gedeelte over de vrijheid.

Kees verrast ons met de vraag: "Wie weet wat geluk is?"

Ook hier kunnen we een onderscheid maken tussen de 1e graad, de verbeelding en de 2e graad, de rede. Als je geluk momentaan neemt, dus nu op dit moment, is het 1e graads. Het betreft dan rijkdom, roem en eer. Bekijkt je het terugziend over je hele leven of vooruitkijkend naar de toekomst en ben je dan meer tevreden over het geheel, dan spreekt men van duurzaam geluk en is dat 2e graads.

Volgende keer behandelen we boek V.

De algemene mening over boek V is dat Spinoza hier had moeten stoppen bij stelling 22. We krijgen als huiswerkopdracht om te kijken waarom? Wat gebeurt er vanaf stelling 23? Ook moeten we opschrijven wat wij de moeilijkste en meest ergerlijke stelling van boek V vinden. En delen wij de mening dat boek V uitnodigt om de Ethica opnieuw te gaan lezen? We zijn benieuwd!

Maart 2015

Gonny Pasman - Sackers

*Gonny Pasman - Sackers
Joh. Poststraat 59 3762 VL Soest
tlf: 06-44876223
e-mail: info@spinozakingsoest.nl*